

KALDERON VƏ ONUN YARADICILIĞI

Jalə QƏNBƏRLİ, Azərbaycan Dillər Universiteti

Böyük ispan dramaturqu Don Pedro Kalderon de la Barka 17 yanvar 1600-cü ildə Madriddə kral xəzinəsinin katibi Diego Kalderonun evində dünyaya göz açmışdır. Təmtəraqlı adı (Pedro Kalderon de la Barka Enao de la Barreda i Pianyo) və «İnam naminə» şüarlı gözqamaşdırıcı gerbi uzun illər bir çox tədqiqatçıları onun aristokrat mənşəli olmasını düşünməyə vadar etmişdir. Əslində orta səviyyəli bir dvoryan ailəsinə mənsub olan Kalderon ilkin təhsilini Madridin yezuitlər kolleci olan «Kolexio imperialında» almışdır. Daha sonra isə erkən itirdiyi anasının onu ruhani görmək arzusunu yerinə yetirmək məqsədi ilə Alkala de Enares, daha sonra isə Salamanka universitetinə daxil olaraq mülki və kanonik hüquqi öyrənmişdir. Salamanka universitetinə daxil olarkən atasını itirən Pedro burada təhsilini fasilələrlə davam etdirir, daha sonra isə ailədə baş verən problemlər onun univuersiteti tərk edərək, Madridə qayıtmağa məcbur edir. Bütövlükdə götürdükdə dramaturqun gənclik illəri barədə məlumatlar qızıl əsrin digər nümayəndələri Servantes və Lope de Veqayla ilə müqayisədə məhduddur. Lakin əldə edilmiş məlumatlara əsasən o, 1619-1623-cü illərdə Madriddə yaşayaraq, azad həyat tərzini sürür və dini karyera barədə belə düşünmürdü. Bu dövrdə o, öz dövrünün dvoryanlarından heç nə ilə fərqlənmir, duellərə çıxır və hətta bir dəfə bir rühaninin bəlağətli nitqini məsxərəyə qoyduğuna görə qısa müddətli həbs edilir.

Məlumatlara əsasən 1623-1625-ci illəri dramaturq Şimali İtaliyada keçirmişdir. 1625-ci ilin sonunda isə yenidən Madridə qayıtmışdır. 1638-ci ildə Fransız qoşunlarının Burdosa daxil olaraq, Fuenterabia qalasını zəbt etməsi vətənpərvər Pedronu qələmi bir kənara qoyaraq, kiçik qardaşı Xoseylə hərbi əməliyyatlarda iştirak etməyə vadar edir. Üç ildən sonra isə Santyaqo orderinə daxil olaraq, Katoloniya üsyanı yatırmaqda iştirak edir.

40-cı illərdə istər yaradıcılığında, istərsə də, hərbi sahədə uğurları olsa da, Kalderon çox ağır itkilərlə üzləşir. Bir-birinin arxasınca iki qardaşını, daha sonra isə sevgilisi və kiçik yaşlı oğlunu itirən Kalderon çox sarsılır və 1651-ci ildə dinə qapılır. 1653-cü ildə artıq Toledonun «Yeni Krallar» kilsəsinə baş keşiş təyin edilən Kalderon 1663-cü ildə kralın şəxsi keşişi vəzifəsinə təyin edilir. IV Filippin ölümündən sonra isə müqəddəs Pyotr kilsəsinə təyin edilən Kalderon 25 may 1681-ci ildə 81 yaşında dünyasını dəyişir. Həmin gün dramaturqun xatirəsinə İspaniyanın bütün böyük şəhərlərində onun müəllifi olduğu, «auto»lar ifa edilir.

Əgər Lope de Vega yaradıcılığı intibah dövrünün zirvəsi hesab edilirdisə, Kalderon yaradıcılığı barəyə dramaturgiyasının zirvəsi sayılır.

Vəfatına az qalmış dramaturqun şəxson tərtib etdiyi siyahıya əsasən o, 120 komediya və dramın 80 avto Sakramentalisin, 20 intermediyanın və bir sıra Şer və poemaların müəllifidir. Yazıçı olmaq istəyi hələ kilsədə oxuyarkən baş qaldıran Kalderon artıq 13 yaşında ilk komediyasını yazır. 20 yaşındasa «Müqəddəs İsidora» şərəfinə keçirilən Şer müsabiqəsində mükafat alaraq, Yope de Veqanın xeyir-duasını qazanır. Yaradıcılığının ilk mərhələsi belə başlayan Kalderon bu dövrdə Yope de Vega yaradıcılığının böyük təsiri altında olsa da, çox tezliklə orijinal dramaturq kimi formalaşır. Bu illərə onun «Məhəbbət, şərəf və hakimiyyət (1623), «Məhəbbət oyunu və təsadüf» (1625), «Bredanın mühasirəsi» (1625), «Xain Makkavey» (1623) kimi pyeslər aiddir. 1625-ci ildə İtaliyadan Madriddə qayıdan Kalderonun yaradıcılığında II mərhələ başlayır. Bu dövrdə onun əsərləri bütün yaramadada səhnələşdirilir, dramların böyük əksəriyyəti Madridin məşhur «Real Palasiosunda» tamaşaya qoyulur. Dövrünün ən tanınmış musiqiçiləri və səhnə tərtibatçıları artıq saray dramaturquna çevrilən Kalderonun ixtirayına verilir. Bu dövrlərdə dramaturq öz əsərlərində mənəvi-estetik və fəlsəfi problemlərə toxunur, bir əsərdə bir neçə süjet və ideyanı birləşdirir. Bu mərhələ dramaturqun pyeslərinin II cildinin çap edilməsi ilə bitir. Qeyd edim ki, dramaturqun Ən məşhur əsərləri məhz bu dövrə aiddir. «Xaçə Sitayış» (1630), «Məhəbbətlə zarafət etməzlər» (1632), «Ölümdən sonra Məhəbbət» (1635), «Gizli təhqirə gizli intiqam» (1635), «Həyat yuxudur» (1635), «Sehrli cadugər» (1635) və s.

Yaradıcılığının növbəti mərhələsi 30-cu illərin ikinci yarısı və 40-cı illərə təsadüf edir. Bu dövrlərdə yazdığı əsərlərdə dramaturq daha çox bir fəlsəfi problemi, qəhrəmanın xarakterinin bir xüsusiyyətinidə qabarıq verərək, onu təhlil etməyə çalışır. Bu dövrün əsərlərinə «Salamey alçalı» (1641), «Gizlənməmiş kavalər» (1636). Avropada «Katolik Faust» adlandırılan «Sehrli cadugər» (1637). «Daimopis sonluğa inanma» (1648), «Hər şeyin öz vaxtı var» (1650), «Dünyanın böyük teatri» (1644) kimi əsərlər aiddir.

Həyatının son illərində nəzərə çarpacaq dərəcədə az yazan Kalderon dinə qapandıqdan sonra mifoloji süjetli alleqorik komediyalar və əsas etibarı ilə Auto Sacramentalislər yazır. Dini dram janrı olan Auto Sacramentalis bütün ispan dramaturqları tərəfindən istifadə edilmişdir. Bu yönlü əsərlər dini bayramlar zamanı böyük təmtəraqla şəhərin mərkəzi meydanında eyvanlarda zadəganların, meydanın ətrafında isə geniş xalq kütləsinin seyri ilə nümayiş etdiririldi. Haqlı olaraq, Kalderon avto Sacramentalislərin ən məşhur müəlliflərindən sayılır. Bu yönlü əsərlərdə Kalderon öz pessimist həyat fəlsəfəsini göstərir. «Dünyada əbədi heç nə yoxdur, illər dəqiqələr kimi gəlib ötür. Bəşikdən qəbirə isə cəmi bir addımdır. İnsana ancaq buna tabe olmaq qalır»

Bütövlükdə götürəndə Kalderon öz sələfi Yope de Veqa tərəfindən yaradılmış dramatik formulaları mükəmməlləşdirmiş, əsərləri lazımsız elementlərdən təmizləmişdir. Onun demək olar ki, bütün əsərlərinin fərqli cəhəti onların dəqiq və düzgün kompozisiyaya malik olması, fikrin bir və ya iki qəhrəman ətrafında cəmlənməsi, kultizm və konseptizm üsullarından istifadə edərək qeyri-adi ekspresiv dilin mövcud olmasıdır. Bundan başqa Kalderon Yope de Veqadan fərqli olaraq həmişə tamaşanın səhnə və musiqi tərtibatına böyük diqqət yetirmişdir. «Yırtıcı, ildirim və daş» (1652) pyesinin Saray parkında gölün ortasında səhnələşdirilməsi və tamaşaçıların qayıqlarda oturaraq, ona tamaşa etməsi bu fikri bir daha təsdiqləyir.

Kalderon haqqında yazdıqlarımı Hotenin bir fikri ilə tamamlamaq istərdim «Kalderon – Şəkərlə yüngülləşdirilmiş, ədviyyatlarla isə tündləşdirilən yaxşı təmizlənmiş bir içkiyə bənzəyir. Biz onu olduğu kimi – insani ehtiraslandırılan içki kimi ya içməliyik, ya da heç onun dadına da baxmamalıyıq.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

- 1.Б.А.Кржевский «Статьи о зарубежной литературе», Москва-Ленинград, 1960
- 2.А.Л.Штейн «Литература- испанской барокко издательство «Наука», Москва 1983.
- 3.А.Л.Штейн «История испанской литературы» Москва «Высшая школа» 1976.
4. Педро Калдерон де Ла Барка «Драмы», Москва «Наука» 1989.
- 5.Калдерон «В тихом омуте» «Искусство» издательства Москва 1963.
- 6.В.И.Плавский Литература Испании IX-XV веков, Москва «Высшая школа» 1986.
- 7.«Чистилище святого Патрика» драма Колдерона, Москва Издание М. и С.Саботниковых, 1900.